

گفت وگو با عبدالنبي قيم مؤلف فرهنگ عربي- فارسي معاصر فرهنگي کاربردي

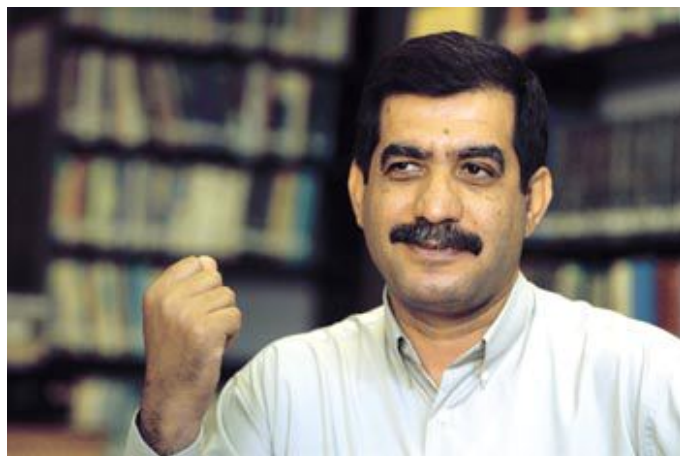
سایه روشن ادبیات

ادبیات

اقتصاد
اندیشه
سیاست
علم
فرهنگ
هنر
اجتماعی
اقتصادی
خارجی
شهری
علمی فرهنگی
ورزش
ورزش جهان
صفحه آخر
همشهری
ضمیمه
بازارچه
همشهری
همشهری
ایران شهر

گفت وگو با عبدالنبي قيم مؤلف فرهنگ عربي- فارسي معاصر
فرهنگي کاربردي

اشاره: در چند سال اخير فرهنگ نويسي در کشور ما رواج و رونقي جدي به خود گرفته است، از جمله فرهنگ هاي دو زبانه عربي - فارسي که تالیف آن از سوي چند ناشر پي گرفته شده ، تاکنون دو انتشاراتي ني و فرهنگ معاصر حاصل کار خود را انتشار داده اند. عبدالنبي قيم مؤلف فرهنگ عربي - فارسي در گفت وگويي با همشهری از ویژگی هاي فرهنگ مي گوید.

* نگارش فرهنگ هاي دوزبانه عربي - فارسي در کشور ما از چه سابقه و قدمتي برخوردار است و پيش از اين چه کساني در اين مسير گام برداشته اند؟
- تالیف فرهنگ هاي عربي - فارسي از قدمت و سابقه اي ديرينه برخوردار است. اولين فرهنگ عربي - فارسي در سال هاي نخستين قرن پنجم هجري تالیف گرديد و پس از آن نیز تا دوران معاصر در حدود صد و پنجاه فرهنگ دو زبانه عربي - فارسي پديد آمده است.
در دوران معاصر و همزمان با پيشرفت و ترقي علوم و فنون، نخستين فرهنگ را

مرحوم فروزانفر در سال ۱۳۱۹ هجري شمسي تالیف کرد. پس از او احمد سياح در سال ۱۳۳۰ فرهنگ جامع عربي - فارسي را با چاپ سنگي به علاقمندان عرضه کرد، محمد علي خليلي نیز در همان سال براساس خلاصه اي از المنجد و منتهي الأرب فرهنگ عربي به فارسي خويش را پديد آورد. ذبيح الله بهروز، علي نقی منزوي، سيد کمال موسوي، مصطفي طباطبائي مؤلفين فرهنگ هاي بعدي بوده اند.

پس از انقلاب اسلامي و در دهه شصت، آقای محمد بندرريگي بر اساس «منجدالطلاب» و آقای حميد طبيبيان بر مبنای «المعجم العربي الحديث» تالیف دکتر خليل جر فرهنگ عربي - فارسي خويش را به شيفتگان علم و ادب عرضه کردند. دهه هفتاد شمسي را بايد دهه چاپ و انتشار فرهنگ هاي عربي - فارسي ناميد. در اين سال ها دوازده فرهنگ لغت عربي - فارسي تالیف و انتشار يافتند.

* از ضرورت تالیف و تدوين فرهنگ عربي - فارسي معاصر بگوئيد؟
- از اواسط دهه پنجاه با مطالعه کتب و مقالات مختلف عربي به لغات فراواني برخورد مي کردم که در فرهنگ لغت هاي آن دوره اثری از آنها نبود. هر چه مطالعات عربي من بيشتري مي شد به اين نقيصه يعني فقدان يك فرهنگ لغت با واژگان امروزي بيشتري پي مي بردم. پس از آن به ويژه در اوائل دهه شصت مطالعه و بررسي من بيشتري روي فرهنگ لغت عربي - عربي، عربي- فارسي و عربي - انگليسي متمرکز شد. پس از هشت سال مطالعه و بررسي اين فرهنگ ها و شيوه فرهنگ نگاري عربي - فارسي در کشور به اين نتيجه رسيدم که بايد تحولي در زمينه فرهنگ نويسي عربي - فارسي ايجاد کرد تا فرهنگ لغت عربي - فارسي از آن حالت کهنه و شيوه هاي قديمي خارج شود و با استفاده از علمي ترين و جديدترين شيوه هاي فرهنگ نويسي، فرهنگ لغت نوين و جديدي تالیف کرد.

از طرفي ديگر علي رغم قدمت امر فرهنگ نويسي عربي- فارسي، معهدا در مقام مقايسه با زبان انگليسي در زمينه فرهنگ لغت عربي - فارسي کار بسيار ناچيزي صورت گرفته بود. هر چند بعد از انقلاب و به ويژه در دهه شصت يکي دو کتاب فرهنگ لغت عربي - فارسي به بازار عرضه شده و تا حدودي خلاء نبود فرهنگ لغت را مرتفع کرده بود، اما با وجود اين، نياز جامعه ما بيش از اين بود. به هر حال با وجود سختي ها و مشکلات کار، چهارچوب اصلي و رئوس کلي کتاب را تحت دو محور اصلي طرح ريزي کردم. محور اول تدوين فرهنگ لغتي است که هم از نظر شکل، يعني نحوه تنظيم و نگارش و هم از نظر محتوا يعني از نظر لغات و مدخل ها فرهنگ لغت روز باشد. محور دوم اين که فرهنگ لغت براي همه هموطنان قابل استفاده باشد، به عبارت ديگر استفاده از آن بدون داشتن سواد عربي و فقط با سواد خواندن و نوشتن فارسي امکان پذير باشد. * شيوه شما براي نگارش اين فرهنگ چه بوده و از شيوه هاي رايج علمي در فرهنگ نويسي بهره برده ايد؟

- فرهنگ نويسي به عنوان شاخه اي از زبان شناسي همانند ساير علوم در حال تغيير و تحول و تکامل است. ديدگاه هاي جديد ايدۀ هاي جديد در زمينه فرهنگ و فرهنگ نويسي کم نيستند. اين ايدۀ ها در عرصه فرهنگ نويسي انگليسي- فارسي تا حدود بسيار زيادي به کار گرفته شده اند. اما در فرهنگ نويسي عربي - فارسي اين شيوه ها اعمال شده اند. دليل اين امر هم واضح و روشن است. ايدۀ ها و ديدگاه هاي مزبور ابتدا در فرهنگ هاي يک زبانه انگليسي مطرح مي شوند و به تبع آن مؤلفين فرهنگ هاي انگليسي - فارسي آنها را به کار مي گيرند. اما در فرهنگ هاي يک زبانه عربي ايدۀ ها و شيوه هاي مزبور اعمال نشده اند، از اين رو در فرهنگ هاي عربي - فارسي نيز نقطه نظرات جديد راه نيافته اند.

مطلب ديگر در فرهنگ نويسي عربي - فارسي اين است که پديدآورندگان اين گونه فرهنگ ها همواره يک کتاب فرهنگ لغت عربي را انتخاب کرده و برميناي آن و مطابق النعل آن فرهنگ عربي - فارسي خويش را تاليف کرده اند. حال آنکه به جرأت مي توان گفت هر کدام از فرهنگ هاي يک زبانه عربي به تنهائي قادر به تأمين نيازهاي واژگاني خواننده امروزي نيستند. از طرفي ديگر فرهنگ هاي يک زبانه عربي الزامات و ويژگي هاي خاص خود را دارند، در صورتي که اين الزامات و ويژگي ها در فرهنگ هاي دو زبانه عربي - فارسي زايد به نظر مي رسند. از اين رو ثبت و ضبط معادل فارسي مدخل هاي عربي و احتراز از ترجمه تعريف شيوه و روش اصلي در تاليف فرهنگ معاصر بوده است. زيرا در فرهنگ دو زبانه خواننده به دنبال معادل مدخل در زبان فارسي است و فقط معادل فارسي نياز او را برآورده مي کند.

سهولت استفاده از فرهنگ و همچنين قابل استفاده بودن فرهنگ براي طيف وسيع و گسترده اي از خوانندگان از اصول اوليه تاليف کتاب بوده است. * بدین ترتيب کتاب شما داراي ويژگي هاي خاصي است، لطفاً در اين خصوص بيشتر توضيح دهيد.

- به منظور سهولت استفاده از فرهنگ و عدم ابهام کاربر در پيدا کردن مدخل، فرهنگ لغت مزبور بر مبناي ترتيب الفبائي سامان يافته است. به اعتقاد بنده يکي از ويژگي هاي اصلي هر فرهنگ لغتي مي بايد سهولت دسترسي به مدخل ها باشد. و از آنجايي که خواننده فارسي زبان به ترتيب الفبائي فرهنگ هاي فارسي و همچنين فرهنگ هاي انگليسي خو گرفته، لذا ترتيب الفبائي رابه دليل همخواني با خوي و طبع خويش، بهتر مي پسندد. موضوع ديگري که در اين خصوص قابل طرح است اين است که گاهي اوقات يافتن ريشه مدخل براي خوانندگان و کاربران بسيار سخت است. از اين رو فرهنگ الفبائي عربي نسبت به فرهنگ بر مبناي ريشه، مناسب تر و سهل الوصول تر است.

تجربه يک سال و نيم گذشته نيز صحت اين امر را تأييد کرده است، زيرا بسياري از علاقه مندان شيوه مزبور را پسنديده و در تماس هاي خود اين مطلب را خاطر نشان کرده اند. حذف «ال» معرفه از اول اسم هاي عربي و ثبت اسماء عربي در فرهنگ لغت بدون «ال» يکي ديگر از ويژگي هاي اين کتاب است. البته در اين خصوص استثناهاي وجود دارد که رعايت شده است.

برخي اطلاعات زباني خاص زبان عربي که در فرهنگ هاي يک زبانه عربي ثبت شده اند، در فرهنگ معاصر حذف شده اند، زيرا جايگاه اين اطلاعات در فرهنگ دو زبانه عربي- فارسي نيست. در حقيقت فرهنگ دو زبانه، فرهنگ معادل و برابر مدخل هاي زبان مبدأ در زبان مقصد است. حذف مصورهاي افعال و حذف عين الفعل مضارع از جمله اين اقدامات است. همچنين در راستاي ساده تر کردن کتاب و هر چه فارسي تر کردن آن، فاعل و مفعول هاي عربي در فرهنگ معاصر حذف شده اند و به جاي آنها فاعل و مفعول فارسي آن هم در پرانتز ذکر شده است.

اما يکي از ويژگي هاي برجسته فرهنگ معاصر، ثبت مصدری افعال عربي در زبان فارسي است.

در این فرهنگ هیچ گاه برای فعل ماضی مفرد غایب مذکر، معادل ماضی آن در فارسی ثبت نگردیده است. یعنی برای ذهب، «رفتن» معادل یابی شده است نه «رفت». این شیوه بر مبنای مطالعه فرهنگ های عربی - انگلیسی، عربی - فرانسه، عربی - روسی و همچنین استفاده از آخرین دستاوردهای زبان شناسی اتخاذ گردیده است. با انجام این کار، در فرهنگ معاصر، از تحمیل سازمان معنایی و کاربردی زبان عربی به سازمان معنایی و کاربردی زبان فارسی احتراز شده است.

ویژگی دیگر این فرهنگ، ثبت معادل اسمی، مصدرهای عربی در زبان فارسی است. پیش از این در فرهنگ های عربی - فارسی، مصدرهای عربی را در زبان فارسی به صورت مصدر فارسی معادل یابی کرده، آنها را به «دن» یا «تن» ختم می کردند. حال آنکه مصدرهای عربی را باید به صورت اسم معادل یابی کنیم، برای «حوار» بگوییم «گفت وگو» و نگوییم «گفت وگو کردن». به همین دلیل «حوار الحضارات» را باید «گفت وگویی تمدن ها» معادل یابی کنیم. برای «تعلیم» بگوییم «آموزش» و نگوییم «آموزش دادن» و...

به هر حال این کتاب سیزده ویژگی منحصر به فرد دارد، که بنده در اینجا فقط به پنج ویژگی آن اشاره کردم.

* منابع اصلی شما در تألیف فرهنگ چه بوده است؟

- در تألیف فرهنگ معاصر در درجه اول از دو فرهنگ لغت معروف و معتبر یکی فرهنگ «المنجد الابجدی» (عربی- عربی) و دیگری «قاموس المورد» (عربی - انگلیسی) استفاده شده است. علاوه بر کتب فوق به صورت پراکنده از فرهنگ های «المعجم العربی الحدیث» (عربی - عربی) و «قاموس الیاس العصری» (عربی - انگلیسی) و همچنین فرهنگ هانس در (عربی - انگلیسی) نیز استفاده شده است. در حقیقت فرهنگ معاصر عربی - فارسی براساس جدیدترین و معتبرترین فرهنگ های یک زبان عربی و یا دو زبان عربی - انگلیسی تألیف شده است. * با توجه به اینکه شما در تألیف فرهنگ معاصر فقط به یک کتاب استناد نکرده اید، نحوه استفاده شما از کتب مزبور چگونه بوده است؟

- همانطور که قبلاً ذکر شد هر کدام از کتب فوق به تنهایی قادر نبودند، اهداف مورد نظر را برآورده کنند، مثلاً المنجد الابجدی علی رغم اعتبار و معروفیت از نظر لغات و واژه های جدید، کمبودی اساسی دارد، یا «قاموس المورد» علی رغم جدید بودن و وجود مدخل ها و واژه های جدید، با این وجود برخی از واژه های جدید در آن گنجانده نشده اند. و یا اینکه فاقد برخی واژه های غیر جدید است. سه فرهنگ دیگر که به صورت پراکنده از آن استفاده شده، وضعیتی بدتر از «المنجد الابجدی» و «قاموس المورد» دارند. از این رو اساس و مبنای کار بر دو کتاب فوق گذاشته شد و به صورت موردی و پراکنده از سه کتاب دیگر جهت تکمیل کار استفاده کردم. علاوه بر اینها اگر در کتب و نشریات روز به لغت و واژه جدید برخورد می کردم، اینگونه لغات را در فرهنگ معاصر ثبت و ضبط می کردم. با این وجود علی رغم استفاده از کتاب های فوق، معهداً فرهنگ معاصر کتابی است سواي کتب فوق. این کتاب، ساختار و شکل خاص خود را دارد و شبیه هیچ کدام از کتب های مزبور نیست.

* فرهنگ شما شامل چند مدخل است و مشتمل بر چند صفحه است؟

- فرهنگ معاصر مشتمل بر پنجاه و پنج هزار مدخل و در حدود یکصد و پنجاه هزار زیرمدخل و شامل سیصد هزار معادل فارسی است. همه اینها در یک هزار و دویست و هفتاد صفحه گردآوری شده اند.

* تألیف فرهنگ معاصر چند سال طول کشید؟

- تألیف فرهنگ معاصر از اسفند ماه سال ۶۹ آغاز و در مهرماه ۱۳۸۰ به پایان رسید. بدین ترتیب از آغاز اولین مرحله آن تا پایان آخرین مرحله، یازده سال طول کشیده است.

* از نظر قدیم و جدید بودن مدخل ها، فرهنگ شما چه وضعیتی دارد؟

- همانطوریکه ذکر شد فرهنگ معاصر حاوی بسیاری از لغات و مدخل های جدید است. در این فرهنگ، لغات و اصطلاحاتی وجود دارد که هنوز در فرهنگ های عربی - عربی درج نگردیده اند، لغاتی همچون عولمه (جهانی شدن)، کاریسمیه (کاریزماتیک)، خطاب (گفتمان) و غیره. از این رو خواننده کتب روز و نشریات و مجلات جدید، می تواند نیازهای واژگان خود را از این کتاب استخراج کند.

از طرفی دیگر علاوه بر مدخل ها و واژه های جدید در فرهنگ معاصر، لغات و مدخل های غیر جدید نیز وجود دارد. اما این فرهنگ فاقد لغات مهجور است. لغات و واژه هایی که عمر آنها به سر آمده و در کتابت امروز به کار نمی روند.

* درباره نشر این فرهنگ از سوی انتشارات فرهنگ معاصر چه نظری دارید و ناشر چه

مساعدهتایی برای بهتر شدن فرهنگ صورت داد؟

- انتشارات فرهنگ معاصر به دلیل اینکه ناشر کتب مرجع است و در این زمینه دارای تجربه است

از این رو فرهنگ معاصر عربی - فارسی را به بهترین شکل و مطلوب ترین وجه عرضه کرد. از طرفی مدیر انتشارات مزبور آقای داود موسایی نهایت همکاری و مساعدت را با اینجانب به عمل آورده است. حتی زمانی که هنوز قراردادی منعقد نشده بود و معلوم نبود من کتاب را به فرهنگ معاصر بدهم یا با ناشر دیگری قرارداد ببندم، مؤسسه مزبور هم از نظر تهیه امکانات و هم از نظر مشورت های علمی از بذل هر گونه کمکی دریغ نمی کرد. در اینجا لازم است از همکاری و مشورت های علمی دکتر محمدرضا باطنی یاد کنم و از ایشان تشکر خاص نمایم. به هر حال من انتشارات فرهنگ معاصر را مکمل خوبی برای این کار بزرگ می دانم. وقت و ظرافت کار آنها به همراه خوش سلیقگی در انتخاب همه اجزاء کتاب، موجبات خشنودی من پس از انتشار کتاب را فراهم کرده است.

* از کارهای آینده خود بگوئید و اینکه آیا ویرایش دوم این فرهنگ هم مد نظرتان هست یا نه؟ - با توجه به استقبال چشمگیر از فرهنگ معاصر و حسب درخواست ناشر محترم، تألیف فرهنگ معاصر کوچکتر حاوی لغات جدید و همچنین لغات مورد استفاده امروزی در دستور کار قرار گرفته و در حال حاضر مراحل اصلی و بخش عمده این کار انجام گرفته است. علاوه بر تألیف فرهنگ لغت کوچکتر، به طور همزمان در حال ویرایش و افزودن لغات جدید به فرهنگ معاصر هستم. می دانید زبان عربی مانند همه زبان های زنده، در حال پویایی و پدید آوردن لغات و واژه های جدید است. علی الخصوص اینکه پیشرفت های سریع علمی و انقلاب ارتباطات و همچنین تطورات جهانی، خلق و ایجاد واژه ها را سرعتی دو چندان داده است.